

DJECA U VREMENU

Bartul Vuksan-Ćusa <https://orcid.org/0000-0002-5158-9164>

Department of Political Science
Central European University

E-mail: Vuksan-Cusa_Bartul@student.ceu.edu

Višeslav Raos <https://orcid.org/0000-0003-2651-1813>

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: viseslav.raos@fpzg.hr

<https://doi.org/10.20901/an.19.07>

Osvrt

Zaprimljeno: 5. 1. 2022.

Prihvaćeno: 13. 11. 2022.

Sažetak Autori se u naknadnom komentaru osvrću na teorijske i metodološke nedostatke svoje ranije objavljene studije o dobi i biračkom ponašanju u Hrvatskoj. Na teorijskoj razini ističu nedovoljnu razrađenost konceptualnog okvira i izostanak smještanja studije u odnosu na druga relevantna istraživanja koja se bave političkom socijalizacijom, političkom identifikacijom i društveno-političkim rascjepima. Na metodološkoj razini ističu probleme nedovoljne transparentnosti u prezentaciji rezultata testova multikolinearnosti i faktorske analize te u koncipiranju međudnosa, operacionalizaciji i mjerenju varijabli poput dobi, obrazovanja, autoritarnosti, konzervativizma i populizma. Skromno zaključujući kako njihov rad ipak pridonosi napretku razumijevanja odnosa dobi i biračkoga ponašanja, autori pozivaju na buduća longitudinalna istraživanja koja bi mogla više reći o eventualnoj promjeni u intenzitetu utjecaja rascjepa na dobne kohorte. Njihov znanstveni autodafe kojim priznaju nedovoljnu komparativnu utemeljenost prethodnog istraživanja, konceptualnu i empirijsku, sažet je u pluralizaciji odabrane naslovne metafore kojom se ti izgubljeni akademski dječaci vraćaju putu akademske zrelosti pa dijete u vremenu postaje djecom u vremenu.

Ključne riječi biračko ponašanje, dob, Hrvatska, samorecenzija, politička socijalizacija, autoritarnost, populizam

Uvod

Ovaj tekst donosi kritički osvrt na rad Vuksana-Ćuse i Raosa *Dijete u vremenu*, posvećen istraživanju dobi i biračkog ponašanja u Hrvatskoj, koji je objavljen u časopisu *Političke perspektive* (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021). Rad daje istraživački doprinos prepoznajući svojevrsni analitički vakuum koji nastoji ispuniti sintezom različitih tradicija. U tom kontekstu rad čini potreban iskorak i daje dodanu znanstvenu vrijednost. Međutim, taj iskorak je istodobno napravljen na ponešto manjkav način.

Upravo je analiza detektiranih nedostataka navedene studije središnja tema ovog komentara. Točnije rečeno, pokazuje se kako rad ponajprije karakteriziraju nedostaci teorijske naravi, pri čemu je vjerojatno najveći nedostatak taj da rad ne gradi na osnovama relevantnih studija čije su teme bliske konceptima koje autori nastoje istražiti. Osim toga, rad karakterizira i nekolicina manjih metodoloških propusta koji su većinom povezani s nedostacima prve vrste.

Teorijske manjkavosti

Primarnim teorijskim nedostatkom rada može se smatrati izostanak smještanja teksta u adekvatan istraživački prostor. Naime, iako se analiza jasno pozicionira na svojevrsno sjecište dviju istraživačkih tradicija, točnije, s jedne strane tradicije empirijski usmjerene političke sociologije koja se ponajviše veže uz Institut za društvena istraživanja u Zagrebu te s druge strane na istraživački niz koji iz različitih perspektiva proučava biračko ponašanje pri Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 14), studija pretežito ostaje uglavljena *samo* u taj kontekst. Konkretnije rečeno, studija ne prikazuje šire metodološko- konceptualne rasprave, škole, tj. linije mišljenja i različite nalaze po pitanju istraživanja mladih, odnosno društvenih rascjepa. Ona tako ostaje nepovezanim s ostalim relevantnim nalazima bihevioralno te komparativno orijentirane politologije i srodnih disciplina. Riječju, ako se smjera na detekciju sličnosti i/ili različitosti između mladih i starijih dobnih kohorti u biračkom ponašanju, to podrazumijeva iznošenje i tematiziranje većih inozemnih studija i rasprava iz kojih se takva detekcija uopće i mogla razviti. Naravno, to ne znači da su širi inozemni trendovi uvijek povezani s tuzemnim, ali u slučaju proučavanja intenziteta utjecaja društvenih rascjepa na različite dobne kohorte, čini se kako to baš jest slučaj.

Primjerice, studija govori o mogućnosti pojave dobnom utemeljenog nabora u biračkom ponašanju, bez da se u obzir uzima u tom kontekstu vjerojatno najvažnija teorija o vrijednosnim promjenama uzrokovanim drugačijom političkom socijalizacijom mladih dobnih kohorti, to jest, bitno drugačijim kontekstom unutar kojeg kohorte politički sazrijevaju (Inglehart, 1977: 6-11; Inglehart i Welzel, 2005: 94-114; v. Inglehart, 1990, 1997; Hooghe, 2004). Takav nedostatak na različite načine oblikuje domete studije, to jest, tumačenju socijalizacijskih efekata pristupa se tek u interpretaciji nalaza kada se tumače rezultati različitih razina autoritarnosti i sklonosti vjeronauku u obrazovnom programu (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 17-19), pri čemu se ti nalazi opetovano ne povezuju s komparativnim studijama koje obuhvaćaju i Hrvatsku te, u kontekstu ispitivanja autoritarnosti, pokazuju slične nalaze (Norris i Inglehart, 2019: 114-122, 278-282; Inglehart, 1999: 243-244).¹

Slično se može primijetiti i kada se u izgradnji vlastitog slučaja u teorijskom okviru rada autori prikazuju podatke o manjim razinama stranačke identifikacije

---

¹ Nastavno na tumačenje različitih razina autoritarnosti, dodatan problem je što se daje ocjena kako su razine autoritarnosti za sve dobne skupine iznadprosječne (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 19), što može biti istina, ali se autori ne pozivaju na ljestvicu ili mjeru koja bi pokazala kako se dobivene razine autoritarnosti uistinu mogu tumačiti kao takve, što njihovu ocjenu, uslijed nedostatka pozivanja na komparativno mjerilo, zapravo čini proizvoljnom. Budući da se u analizi autoritarnost mjeri Likertovom ljestvicom, pri čemu veće vrijednosti označavaju i više razine autoritarnosti, dobivena središnja vrijednost od 3,3 za cijeli uzorak (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 38) može se tumačiti kao iznadprosječna samo u matematičkom smislu, odnosno, taj podatak nam bez usporedbe sa sličnim mjerama na komparativnoj razini ne govori je li vrijednost stvarno iznadprosječna.

u posljednjih pet godina kod mlađih dobnih kohorti, objašnjavajući kako se radi o "trajnijem trendu na kojeg valja obratiti pozornost" (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 13) pri čemu tek u bilješci na istoj stranici govore o mogućim efektima životnog ciklusa. Međutim, pozivanje na takav nalaz, bez uzimanja u obzir pionirskih (Campbell, 1980: 161-165; Carlsson i Karlsson, 1970; Campbell, 1971) te kasnijih studija (Prior, 2010; Grasso, 2014; Grasso i dr., 2019) koje iz različitih perspektiva ispituju odnos dobi, stranačke identifikacije (Lau i Redlawsk, 2008; Dalton, 2000), transmisije vrijednosti i političkog interesa (Jennings, Stoker i Bowers, 2009; Neundorf, Smeets i García-Albacete, 2014) čini studiju primoranom na "trendovska" objašnjenja, čime se po strani ostavljaju različite linije argumentacije i rasprave, što dovodi do konceptualnog sužavanja studije odnosno njenog teorijskog osiromašenja. Tako studija ne gradi na općenitim nalazima o niskim razinama stranačke identifikacije kod onih najmlađih, to jest, uopće se ne prikazuje povezanost razina političkog interesa i različitih životnih razdoblja. Time se analiza ne smješta u sve relevantne okvire kojima bi se obzirom na njen primarni analitički interes trebala smjestiti što naposljetku ima utjecaj na interpretaciju rezultata studije jer se isti ne objašnjavaju u odnosu na najznačajnije nalaze istraživačke niše u kojoj se sama studija treba profilirati.

Nastavno na prethodno, slaba teorijska zaokruženost odnosno utemeljenost studije vidljiva je i u segmentu u kojem se raspravlja o karakteristikama dominantnih društvenih rascjepa čija tematizacija, u ovom kontekstu, neopravdano ostaje ograničena na Hrvatsku (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 8-10). Naime, budući da navedeni dio teksta ne spominje istraživanja o rascjepima izvan Hrvatske koja pokazuju ono što studija nastoji dokazati, odnosno dobní nabor u formuliranju biračkih preferencija (v. Franklin, 1992; van der Brug, 2010; Elff i Roßteutscher, 2017; O'Grady, 2019, van der Brug i Rekker, 2021), analiza ostaje dvojako reducirana, to jest, teorijski okvir ostaje uskraćen za nužnu raspravu o smanjenom utjecaju društvenih rascjepa na mlađe dobní kohorte te, shodno tome, studija apstrahira od dijaloga s istovrsnim analizama zbog čega su autori primorani graditi svoju poziciju zaobilaznim putem *ergo* pozivanjem na domicilne studije koje se tek periferno bave temom (v. Henjak, 2018; Blanuša, 2015; Raos, 2020). Time se ne umanjuju doprinosi navedenih studija na koje se autori referiraju već se nastoji pokazati kako su autori upućeni graditi na temeljima koji, slikovito rečeno, ne odgovaraju u potpunosti njihovom vlastitom nacrtu. U konstrukciji konceptualnog okvira studija se tuzemnim nalazima trebala poslužiti sekundarno, dok se teorijski lijevak primarno trebao suziti putem navedenih studija čiji je analitički akcent puno bliži namjerama autora.

Zbog ovakvih propusta teorijsko-konceptualne naravi, studiju posljedično prati niz nedostataka poput toga da se ne ekspliciraju hipoteze u odnosu na postojeća objašnjenja i studije (Furlong i Cartmel, 2007; García-Albacete 2014; Maggini, 2017) već se cjelokupna hipotetičnost rada svodi na uvodno izrečenu namjeru o aktualizaciji pitanja o možebitnom dobnom raskoraku u biračkim preferencijama (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 9). Točnije, autori navode neovisne varijable bez ekspliciranja onoga što se od njih očekuje po pitanju utjecaja na varijancu ovisne varijable, to jest, nedostaje više od sramežljivo implicitne formulacije poprilično generalne naravi.

Temeljem svega navedenog čini se opravdanim zaključiti kako analiza zapravo apstrahira od šireg konceptualnog okvira što, uzевši u obzir teorijsko i interpretativno bogatstvo rada, ima efekt sjekire.² Dakle, ukoliko se želi govoriti o odnosu

² Ograničenost konceptualnog okvira očita je promotri li se popis literature, odnosno, popis analiza pomoću kojih ili suprotno kojima bi rad trebao uspostaviti i objasniti vlastitu poziciju.

dobnih kohorti i društvenih rascjepa, nužno se mora prozboriti i barem poneka o političkoj socijalizaciji³, međugeneracijskim vrijednosnim promjenama i stranačkoj identifikaciji (ukoliko se na njoj, kao u ovom tekstu, gradi slučaj) ili se, barem na osnovnoj razini, trebaju navesti osnovne teorije o utjecaju dobi na biračko ponašanje (npr. objašnjenja o životnom ciklusu, efektu kohorte ili individualnom starenju, v. Goerres, 2007: 91-96; Braungart, 1984; Zody, 1970). Ergo, ukoliko se studija ponajviše interesira za dob, onda se dio rada trebao posvetiti detaljnijem prikazu studija tog tipa i navesti kako se dob ne mora nužno operacionalizirati onako kako je u njihovom tekstu učinjeno (v. Goerres, 2014, 2019; Dassonneville, Hooghe i Vanhoutte, 2012).

Metodološki nedostaci

Ponajprije treba reći da nedostaci teorijsko-konceptualne naravi imaju veći utjecaj negoli nedostaci metodološke prirode, iako su naravno negdje i povezani. Primjerice, ono što se čini problemom takve prirode je kategorizacija, odnosno tretman ovisne varijable dobi. Naime, autori distribuciju varijable dobi dijele na kvartile čime se dobivaju četiri dobne kohorte približno iste veličine (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 15). Problem izvire iz toga što se kriterij uspostave dobne granice temelji samo na operativnom zahvatu dijeljenja uzorka na kvartile, pri čemu autori ne navode druge teorijske ili metodološke kriterije. Budući da je akcent studije na mladima, posebna pažnja se trebala usmjeriti na određivanje gornje dobne granice najmlađe kohorte. Autori navode da je kriteriji zapravo preuzet iz tradicije političke sociologije (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 8), ali ne uzimaju u obzir ili barem ne navode druge operacionalizacije koje pri određivanju dobne granice prijelaza u odraslost u obzir uzimaju sekvence odnosno događaje poput trajnog iseljenja iz roditeljskog doma, ulaska na tržište rada ili rođenja prvog djeteta (Gauthier, 2007: 218). Autori su za gornju granicu najmlađe dobne kohorte uzeli trideset godina, premda to ne mora nužno odgovarati demografskim i drugim kriterijima u studijama ovog tipa.

Dotadna problem stvara to što autori navode kako su napravili testove multikolinearnosti, ali ne navode njihove rezultate što istraživački proces čini manje transparentnim. Iako im konvencionalna praksa u politologiji u ovom kontekstu ide u prilog, neke neovisne varijable bi, obzirom na sadržaj čestica i konceptualnu bliskost, mogle karakterizirati visoke razine međusobne povezanosti. Varijable poput onih koje ispituju etnički ekskluzivizam, autoritarnost i društveni konzervativizam u tom su kontekstu naročito upečatljive, što se moglo razriješiti prikazom faktora inflacije varijance i njegovom adekvatnom interpretacijom (Hair i ostali, 2019: 312-319; Freund, Wilson i Sa, 2006: 190-192). Uz to, etnički ekskluzivizam se uobičajeno smatra poddimenzijom autoritarnog klastera stavova, štoviše, Altemeyer ističe kako je karakteristika autoritarnih osoba duboka etnocentričnost (2006: 87-92), odnosno, u ranijim istraživanjima pokazuje kako su ta dva faktora međusobno umjereno pozitivno korelirana (1996: 24-26).⁴

"Strana" literatura obuhvaća tek četiri rada inozemnih autora, od kojih je pak samo Caramani (2013) povezan sa širim komparativnim okvirom, ali opet ne u konceptualnom smislu već u kontekstu eksplikacije nalaza.

³ Riječima Marka Wattenberga, u središtu postavljanja svake generacijske hipoteze zapravo su socijalizacijski efekti (2003: 164).

⁴ Dodatan problem je što autori u radu citiraju Šiberov kritički osvrt (1989) na istraživanja autoritarnosti u kojem se navode primjeri studija koje pokazuju kako su autoritarnost i

Dodano prethodnome, promotrimo li čestice koje tvore ljestvicu društvenog konzervativizma, opravdano je pretpostaviti kako ona barem umjereno korelira s autoritarnošću ili etničkim ekskluzivizmom zbog toga što se njihovim sadržajem obuhvaćaju i dimenzije navedenih koncepata. Tako prva čestica ljestvice koja ispituje društveni konzervativizam glasi *Nema društvenog napretka bez poštivanja autoriteta u obitelji, školi i državi*, a posljednja *Države u kojima u velikoj većini živi samo jedna nacija i vjera* stabilnije su od država s više nacija i vjera čime se u prvom slučaju jasno obuhvaća osobna i politička autoritarnost, a u drugom etnocentričnost. Iako su mjere pouzdanosti navedenih ljestvica uistinu dovoljne, ostaje upitnim jesu li te ljestvice zapravo jednodimenzionalne (Schmitt, 1996)? Slična stvar se može reći i za ljestvicu koja ispituje povjerenje u institucije, to jest, pretpostavlja se da je povjerenje u različite institucije u osnovi jednodimenzionalno, što ima teorijsko i empirijsko uporište (Hooghe, 2011), ali se to na primjeru korištenog uzorka ne prikazuje. Naime, izostaje prikaz faktorske analize ili barem napomena o provedenoj faktorskoj analizi koja bi potvrdila da tretirane čestice doista tvore jedan faktor. Uz to, izdvaja se povjerenje u Europsku uniju kao zasebna varijabla, što je manevar koji nije niti metodološki niti konceptualno objašnjen nigdje u tekstu.

Što se ostalih neovisnih varijabli tiče, najvećim nedostatkom se može smatrati izostanak jedne od temeljnih socioekonomskih varijabli odnosno obrazovanja kao disciplinarnog *must have* prediktora. Naime, druga polovica dvadesetog stoljeća je, među ostalim, obilježena rastom dostupnosti obrazovanja odnosno porastom općeg obrazovanja stanovništva što je, uz spomenuta istraživanja o međugeneracijskim vrijednosnim promjenama, potaklo studije u smjeru propitivanja odnosa između dobnih kohorti, obrazovanja i promjene u političkim vrijednostima (usp. Duch i Taylor, 1993 i Abramson, 2014). Na tom tragu istraživanja pokazuju kako obrazovanje različito utječe, primjerice, na razine izborne izlaznosti, točnije, ističe se kako obrazovaniji pripadnici mlađih dobnih skupina manje glasuju u usporedbi s obrazovanijim pojedincima starijih dobnih skupina (Blais i ostali, 2004: 231-232) ili pak da se odnos između obrazovanja i dobi s jedne strane i političkog povjerenja s druge strane promijenio u smjeru da sada obrazovaniji i mlađi, u opreci spram prijašnje situacije, manje vjeruju vlasti (Dalton, 2005). Temeljem takvih i sličnih nalaza čini se neopravdanim isključiti varijablu koja ispituje obrazovanje iz analize, pogotovo ako na umu imamo da su mlađe generacije ujedno i obrazovanije (Ford i Jennings, 2020: 301) ili ako u obzir uzmemo utjecaj obrazovanja na druge varijable (npr. autoritarnost, v. Inglehart, 1999; Altemeyer, 1996: 85). U tom kontekstu je pomalo paradoksalno da autori citiraju Šiberovu (1998) studiju autoritarnosti kako bi ukazali na povezanost dobi i razina autoritarnosti, pri čemu zanemaruju kako je Šiber u toj studiji pokazao da je utjecaj obrazovanja na razine autoritarnosti značajniji od utjecaja dobi (1998: 206).

Jedan od metodoloških problema je i to što autori korištenje ljestvice populizma opravdavaju pozivanjem na tekst Castanha Silve i ostalih (2018) koji pokazuju kako mjerenje populizma treba obuhvaćati tri poddimenzije odnosno democentričnost, antielitizam i manihejski pogled na svijet, pri čemu se svaka od dimenzija, u skraćenoj verziji ljestvice, ispituje s po dvije čestice. Ljestvica koju koriste Vuksan-Ćusa i Raos sastoji se od ukupno tri čestice, pri čemu se dvije odnose na fokus na narod (democentričnost), a jedna na antielitizam, što iz jednadžbe isključuje manihejski

---

etnocentizam poprilično povezani, na što u vlastitoj analizi nisu ukazali, niti su to metodološki pravovaljano tretirali (npr. prikazom faktorske analize ovako bliskih koncepata, v. Corbetta, 2003: 175-176).

pogled na svijet kao sastavnicu populizma. Nadalje, problematično je i uvođenje varijable koja ispituje percepcije o efikasnosti izvršne vlasti, odnosno, o tome koliko se HDZ i SDP zauzimaju za interese različitih socioekonomskih, društvenih i demografskih kohorti poput radnika, nacionalnih manjina, seksualnih manjina, dobrostojećih ljudi, siromašnih, poduzetnika i sl. (Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 37). Problem je u tome što je sadržaj varijable blizak sadržaju čestica koje ispituju populizam, odnosno sadržaju čestice koja ispituje antielitizam. Budući da nedostaju testovi multikolinearnosti ne možemo utvrditi odnos između tih (i ostalih) neovisnih varijabli, premda je očita osnova po kojoj bi one mogle biti povezane.⁵ Primjerice, ako promotrimo priloženu deskriptivnu statistiku u Dodatku (Tablica 6. u: Vuksan-Ćusa i Raos, 2021: 36-38), možemo vidjeti da je središnja vrijednost populizma visoka ($\bar{x} = 4,3$, na skali od 1 do 5), dok je na istoj mjernoj ljestvici središnja vrijednost varijable koja ispituje efikasnost izvršne vlasti niža ($\bar{x} = 2,56$). Naravno, to ne mora značiti da veće vrijednosti jednog faktora smanjuju vrijednosti drugoga, to jest, ovi-me se ne dokazuje postojanost, vrsta i smjer odnosa između varijabli. No, ukoliko pretpostavimo da je percepcija efikasnosti izvršne vlasti sadržajno i konceptualno bliska konceptu antielitizma, dok istovremeno znamo da je antielitizam poddimenzija populizma, opravdano je pretpostaviti da su te dvije varijable povezane na način koji su autori trebali bolje objasniti (jer za to postoje konceptualne naznake koje se potvrđuju na deskriptivnoj razini).

Zaključak

Temeljem prethodno navedenog, može se zaključiti kako je temeljni nedostatak studije izostanak njenog pozicioniranja u relevantne istraživačke okvire. Naime, autori propuštaju smjestiti studiju u odnosu na istraživačke niše kojima studija nedvojbeno pripada. Stoga se teorijsko sužavanje ne odvija u odnosu na srodne i istovrsne studije, već se ide zaobilaznim putem. Sve to za posljedicu ima i interpretativnu odsječenost studije od profiliranih komparativnih studija koje se bave nekim pitanjima koja Vuksan-Ćusa i Raos dotiču. Riječju, rasprava se ne može smjestiti u odnosu na konkurentna objašnjenja i linije mišljenja zbog toga što od istih ni ne polazi.

Uz to, međuodnos nekih varijabli nije pojašnjen na adekvatan način, što osobito "bode oči" uzmemo li u obzir da se autori pozivaju na studije u kojima se s takvim propustima polemizira. Također se može reći kako na osnovnoj razini studiji nedostaju precizno formulirane hipoteze, to jest, zbog toga što se ne objašnjava relevantnost i očekivanja od pojedinih varijabli, stječe se dojam kako su iste odabrane po kriteriju dostupnosti. Ipak, studija predstavlja barem određen korak naprijed jer tradiciju proučavanja biračkog ponašanja u Hrvatskoj pozicionira bliže srodnim inozemnim studijama, odnosno, može se reći kako se ovim člankom analiza političkog ponašanja u Hrvatskoj obogatila, i to na komparativno relevantan način. Ona svakako potiče daljnja istraživanja na ovu temu, točnije, čini se kako bi prije svega buduća longitudinalna istraživanja mogla više reći o eventualnoj promjeni u intenzitetu utjecaja rascjepa na dobne kohorte.

Time bi Dijete u vremenu postalo Djeca u vremenu.

⁵ Naime, antielitizam se ispituje česticom *Vlada radi isključivo u korist nekoliko krupnih interesnih grupa koje brinu samo o sebi*, dok se efikasnost izvršne vlasti, kao što je spomenuto, mjeri nizom čestica koje ispituju zauzimanje HDZ-a i SDP-a za interese različitih grupa čiji su interesi, iz vizure politike kao konflikta grupacija s različitim interesima, većinom suprotni interesima *krupnih interesnih grupa* (osim možda interesa dobrostojećih ljudi).

Literatura

- Abramson, P. R. (2014). Value Change over a Third of a Century: The Evidence for Generational Replacement. U: R. Dalton i C. Welzel (ur.), *The Civic Culture Transformed. From Allegiant to Assertive Citizens* (str. 19-34). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139600002.005>
- Altemeyer, B. (2006). *The Authoritarians*. Winnipeg: Author.
- Altemeyer, B. (1996). *The Authoritarian Specter*. London, Cambridge: Harvard University Press.
- Blais, A., Gidengil, E., Nevitte, N., i Nadeau, R. (2004). Where does turnout decline come from? *European Journal of Political Research*, 43, 221-236. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2004.00152.x>
- Blanuša, N. (2015). Drugi svjetski rat kao transgeneracijska trauma: sablasti prošlosti među mladima u Hrvatskoj. U: V. Ilišin, A. Gvozdanović i Potočnik, D. (ur.), *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj* (str. 125-144). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- Braungart, M. (1984). Aging and Politics. *Journal of Political & Military Sociology*, 12(1), 79-98.
- Campbell, A., Converse, P., Miller, W., i Stokes, D. (1980). *The American Voter*. New York: Wiley and Sons.
- Campbell, A. (1971). Politics Through the Life Cycle. *The Gerontologist*, 11, 12-117. https://doi.org/10.1093/geront/11.2_Part_1.112
- Caramani, D. (2013). Stranački sustavi. U: D. Caramani (ur.), *Komparativna politika* (str. 235-257). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Carlsson, G., i Karlsson, K. (1970). Age, Cohorts and the Generation of Generations. *American Sociological Review*, 35(4), 710-718. <https://doi.org/10.2307/2093946>
- Castanho Silva, B., i dr. (2018). Public opinion surveys: a new measure. U: K.A. Hawkins i dr. (ur.), *The Ideational Approach to Populism: Concept, Theory, and Analysis*. (str. 150-177). Abingdon, Oxon and New York: Routledge.
- Dalton, R. (2005). The social transformation of trust in government. *International Review of Sociology*, 15(1), 133-154. <https://doi.org/10.1080/03906700500038819>
- Dalton, R. (2000). The Decline of Party Identification. U: R. Dalton i M. P. Wattenberg (ur.), *Parties Without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies* (str. 19-36) Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199253099.003.0002>
- Dassonneville, R., Hooghe, M., i Vanhoutte, B. (2012). Age, Period and Cohort Effects in the Decline of Party Identification in Germany: An Analysis of a Two Decade Panel Study in Germany (1992-2009). *German Politics*, 21(2), 209-227. <https://doi.org/10.1080/09644008.2012.679659>
- Duch, R. M., i Taylor, M. A. (1993). Postmaterialism and Economic Condition. *American Journal of Political Science*, 37(3), 747-779. <https://doi.org/10.2307/2111573>
- Elff, M., i Roßteutscher, S. (2017). Social Cleavages and Electoral Behaviour in Long-Term Perspective: Alignment without Mobilisation? *German Politics*, 26(1), 12-34. <https://doi.org/10.1080/09644008.2016.1190833>

- Ford, R., i Jennings, W. (2020). The Changing Cleavage Politics of Western Europe. *The Annual Review of Political Science*, 23, 295-314. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052217-104957>
- Franklin, M. (1992). The Decline of Cleavage Politics. U: M. Franklin, T. Mackie i H. Valen (ur.), *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries* (str. 381-402). Colchester: ECPR.
- Freund, R. J., Wilson, W. J., i Sa, P. (2006). *Regression Analysis. Statistical Modeling of a Response Variable* (Second Edition). Elsevier.
- Furlong, A., i Cartmel, F. (2007). *Young People and Social Change*. Berkshire: Open University Press.
- Garcia Albacete, G. M. (2014). *Young People's Political Participation in Western Europe: Continuity or Generational Change?* Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137341310>
- Gauthier, A. H. (2007). Becoming a Young Adult: An International Perspective on the Transitions to Adulthood. *European Journal of Population*, 23(3/4), 217-223. <https://doi.org/10.1007/s10680-007-9130-x>
- Goerres, A. (2007). Why are Older People More Likely to Vote? The Impact of Ageing on Electoral Turnout in Europe. *The British Journal of Politics and International Relations*, 9(1), 90-121. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856x.2006.00243.x>
- Grasso, M. T. (2014). Age, period and cohort analysis in a comparative context: Political generations and political participation repertoires in Western Europe. *Electoral Studies*, 33, 63-76. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2013.06.003>
- Grasso, M. T., i dr. (2019). Socialization and generational political trajectories: an age, period and cohort analysis of political participation in Britain. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 29(2), 199-221. <https://doi.org/10.1080/17457289.2018.1476359>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., i Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th edition). Cengage Learning EMEA. <https://doi.org/10.1198/tech.2007.s455>
- Henjak, A. (2018). Nose li parlamentarni izbori 2015. i 2016. godine promjenu političkih rascjepa u Hrvatskoj? *Društvena istraživanja*, 27(3), 383-406. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.01>
- Hooghe, M. (2011). Why There is Basically Only One Form of Political Trust. *The British Journal of Politics and International Relations*, 13(2), 269-275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2010.00447.x>
- Hooghe, M. (2004). Political Socialization and the Future of Politics. *Acta Politica*, 39(4), 331-341. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ap.5500082>
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/2152221>
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/591300>
- Inglehart, R. (1999). Postmodernization Erodes Respect for Authority, but Increases Support for Democracy. U: P. Norris (ur.), *Critical Citizens: Global Support for*

- Democratic Governance* (str. 236-256). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198295685.003.0012>
- Inglehart, R., i Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881>
- Jennings, M. K., Stoker, L., i Bowers, J. (2009). Politics across Generations: Family Transmission Reexamined. *The Journal of Politics*, 71(3), 782-799. <https://doi.org/10.1017/s0022381609090719>
- Lau, R. R., i Redlawsk, D. P. (2008). Older but Wiser? Effects of Age on Political Cognition. *The Journal of Politics*, 70(1), 168-185. <https://doi.org/10.1017/s0022381607080127>
- Maggini, N. (2017). *Young People's Voting Behaviour in Europe. A Comparative Perspective*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59243-9>
- Neundorf, A., Smeets, K., i Garcia Albacete, G. M. (2014). Homemade citizens: The development of political interest during adolescence and young adulthood. *SOEP-papers on Multidisciplinary Panel Data Research*, No. 693. (Working Paper).
- Norris, P., i Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash. Trump, Brexit and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Grady, T. (2019). Age Cleavages across European Countries and Issue Dimensions since the 1980s. (Draft).
- Prior, M. (2010). You've Either Got It or You Don't? The Stability of Political Interest over the Life Cycle. *The Journal of Politics*, 72(3), 747-766. <https://doi.org/10.1017/s0022381610000149>
- Raos, V. (2020). Struktura rascjepa i parlamentarni izbori u Hrvatskoj 2020. u doba pandemije. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 17(1): 7-30. <https://doi.org/10.20901/an.17.01>
- Schmitt, N. (1996). Uses and abuses of Coefficient Alpha. *Psychological Assessment*, 8(4): 350-353. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1040-3590.8.4.350>
- Šiber, I. (1989). Autoritarna struktura ličnosti – kritički prikaz jugoslavenskih istraživanja. *Politička misao*, 26(1), 129-145.
- Šiber, I. (1998). Autoritarna ličnost, politički svjetonazor i stranačka preferencija. *Politička misao*, 35(4), 193-209.
- Van der Brug, W. (2010). Structural and Ideological Voting in Age Cohorts. *West European Politics*, 33(3), 586-607. <https://doi.org/10.1080/01402381003654593>
- Van der Brug, W., i Rekker, T. (2021). Dealignment, realignment and generational differences in The Netherlands. *West European Politics*, 44(4), 776-801. <https://doi.org/10.1080/01402382.2020.1774203>
- Vuksan-Čusa, B., i Raos, V. (2021). Dijete u vremenu: dob i biračko ponašanje u Hrvatskoj. *Političke perspektive*, 11(1), 7-38. <https://doi.org/10.20901/pp.11.1.01>
- Wattenberg, M. P. (2003). Electoral turnout: The new generation gap. *British Elections & Parties Review*, 13(1), 159-173. <https://doi.org/10.1080/13689880308413092>
- Zody, R. E. (1970). Generations and the development of political behavior. *Politics*, 5(1), 18-29. <https://doi.org/10.1080/00323267008401186>

Children in Time

Abstract In their later commentary, the authors refer to the theoretical and methodological shortcomings of their previously published study on age and voting behavior in Croatia. At the theoretical level, they point out the insufficient elaboration of the conceptual framework and the lack of proper placement of the study in relation to other relevant research dealing with political socialization, political identification, and socio-political cleavages. At the methodological level, they emphasize the problems of insufficient transparency in the presentation of the results of multi-collinearity tests and factor analysis, and in the clear conceptualization of mutual relationship, operationalization, and measurement of the variables such as age, education, authoritarianism, conservatism and populism. Concluding modestly that their work nevertheless contributes to the progress of understanding the relationship between age and voting behavior, the authors call for future longitudinal research that could convey more about the eventual change in the intensity of influence of cleavages on the age cohorts. Their scientific auto-da-fé, in which they confess insufficient comparative grounding of their prior study, both conceptual and empirical, is summed up in the pluralization of the chosen title metaphor. In this way, these academic lost boys return to the path of academic maturity, and a child in time becomes children in time.

Keywords voting behavior, age, Croatia, self-review, political socialization, authoritarianism, populism

Kako citirati članak / How to cite this article: Vuksan-Ćusa, B., Raos, V. (2022). Djeca u vremenu. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 19(1), 249-258. <https://doi.org/10.20901/an.19.07>